

7. září 1899 pod Ještědem.

Jako strážný lev, zpola vztýčený a naslouchající, sám a sám ze širé roviny zvedá se vrch Ještěd. Malebným obrazem svým upoutává již z dálky, vábí na svoje, pracně vzdělané úpatí, do svých šumivých lesů, skalnatých rokli, divokých strží a lysé téměř jeho jako by opředeno bylo dumou mythickou.

Divoké větrně burácívají z lesů jeho do kraje, chmurné mlhy vystupují z rozrytých jeho boků, mrak za mrakem přehání se po jeho čele. Z dalekého okolí obracejí se tázavě zraky k němu, proroku dobrých i zlých časů. Nebývaly to vždy jen bouře úrodu ničící, vichry stromoví vyvracející, jichž rodištěm bývalo záhadné jeho lůno. Bouře v českém lidu oživlé mívaly tu své ohnisko, svůj vznik a poslední jejich vzdor houževnatě bránil se skonu v těch končinách.

Chodívala kdysi mezi jeho krásami žena. Pražačka to byla a na knihách čarodějných prý říkala; ta život na stránkách ještědských chtivě pronikala. A vskutku asi nějakých kouzel byla mocnou — jakž jinak by se jí byla otevřela srdce drsných, záhadných dětí Ještěda, jakž jinak on sám by se jí byl přiznal s každým svým tajemstvím!

Lásku láskou si tu dobyvši, učila pak i jiné milovati pochmurného strážce českého severu a děti jeho; s obdivem upřímně se vyřinuvším zalétaly mysle přemnohých k těm pramenům nových, silou i krásou vábných příběhů, k těm končinám, kde Krejčíkova Anežka

svůj život obětovala, kde skalák trpěl a dcera lamačova otce svého odpouštětí učila, kde Sylva, Antoš a Járovcová velikou vášní hynuli, tam fílkové a lesňáci se skrývali, až mužatka Frantina vůdce jejich zavraždila, život i lásku zároveň blahu lidu svého obětujíc; tam Evička ze mlýna stala se hrdinnou mučednicí a vesnická kantůrčice nad pražským doktorem zvítězila. Tam snad ještě dnes někde hrčí voda do koryta, kde večer děvčata tolik si toho vždy měla povídati — a jistě by tam našli stezičku, po které Cilka hrobníková šla na svoje náhlé námluvy, či chalupu, kterou sdělila nebožka Barbora, ve své prostotě tak podivuhodná česká žena. Dosud habry tam šumí nad studankou, kde vášnivá Dalena, všech kouzel znalá, setkala se s nemodlencem — a jemu i všem, kdož příběh jejich poznali, zjevila, jak hluboká moudrost skryta v pověře její kouzelných prostředků; dosud vám tam okáží sochu svatojanskou, do které Luhovských nemodlenec střelil a dokázal, že největší oběť dovede, aby lid jeho spasen byl; snad i zemanský statek jejich vám ukáží, třeba rod Luhovských dávno již vymřel jako ty staleté duby na skráních Ještěda! . . .

První zavanutí jeseně dechlo dnes na starý vrch, který stal se památným objevením jeho příběhů; mlhy a mraky rozložily se mu po úbočích a lidé z okolí zraky své k němu obracejíce, říkali si, že ukazuje na smutný čas.

Ba, smutný čas.

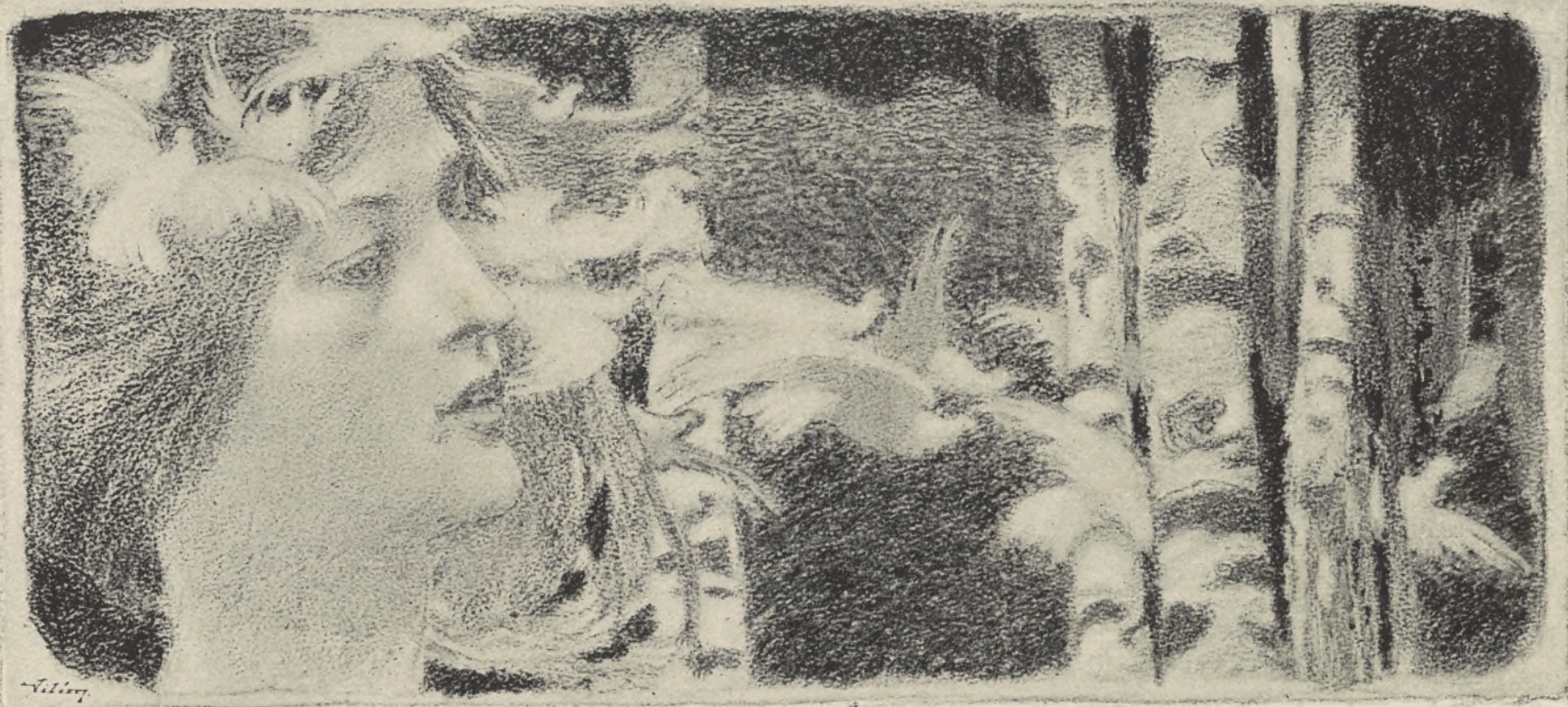
Nevrátí se k Tobě už paní s knihou čarodějnou a čarovnou mocí v srdci, své Darmom, už kolik let na její návrat čekáš, ostražitě nad krajem jejím vévodě. Nepřijde již do lesů tvých poslouchat, o čem koruny jejich si šeptají, aby znova a znova vypravovati mohla o Tvých dětech, které nikdo tak jako ona proniknouti oceniti a v pravé jich podobě hrdě celému světu okázati nedovedl. Darmo čekáš — i se šlechtným synem Tvým, kterého do života za vůdce jsi jí dal, odpočinuli na věky, daleko od Tebe.

A pamatuj dobře, příteli Ještěde: nejsi pouze nesmrtelným svědkem příběhů ve stínu Tvém protrpěných, a strážcem toho věrného lidu tam na severu — jsi nyní také Jejím nehynoucím památníkem, jakého není každému přáno a jakého ona si zasloužila, slávu tvoji světu objevivši. Zahal své lesy v smuteční roucho jeseně a uč je šuměti novou zkazku — o velikém Jejím srdci!

JULIUS ZEYER

PÍSEŇ O PÍRĚ DOBRÉHO JUNA ROMANA VASILIKÉ - DOKONČENÍ

Hlaholila jizbou tklivě tato píseň:
Za temnými lesy, za lesy za hustými,
za zelenými sady, sady kvetoucimi,
zaplakala dcera v stesku po své matce,
žalovala hořce, zavolala smutně:
Proč mě, matko moje, k žalu porodila's?
proč v tu cizí stranu, bědnou, za muž dala?
Plná tři už léta jsem tě nespatriła!
Poletím teď k tobě v ptáka proměněna!
Poletěla k matce a v zeleném sadě
na jabloň usedla, která květem plála,
žalobnou svou písni matku probudila,
prolévající slzy, sad až porosila.
Matce srdce bolí, svolává své děti:
Jaký pták to v sadě podivně tak zpívá,
že mi srdce v prsou samým žalem puká?
Řekl bratr starší: zastřelím ho šípem!
Mladší bratr kámen v měkké trávě hledal,
ale sestra věrná, zalila se pláčem:
Matko, řekla, matko! Nehnala snad touha

naši strádající z cizé, chladné strany,
aby ptákem spěla domů k rodné matce? —
Když tu žalnou píseň Roman slyšel,
vzpomněl v stesku si na vísku svoji,
otce vzpomínal i matky dobré,
vzpomínal svých pošetilých činů,
schvátíl žal ho kajicný a palný,
schýlil s pláčem skrytým na stůl hlavu,
zdálo se, že usnul zpilý vínem.
Dlouho zůstal tak, až ticho bylo v síni.
Hospodář se lehce dotek hlavy jeho:
Vzbuď se, pravil, čas je v lůžko lehnout!
Jinoch vzpřímil se a pravil tichým hlasem:
Nesklonil mi na stůl bujnou hlavu spánek,
ale hoře moje, tesk a provinění! —
Vypravoval vše, co s ním se bylo dalo.
Hospodář mu pravil: Zůstaň tedy u mne,
kupcem jsem a bohatým mě zovou.
V službě mé buď věrný, zůstaň na tři roky,
nahradím ti štědrě, budeš spokojený.

Domů vrať se potom k otci svému, k matce,
radost aby mělo srdce jejich věrné. —
Vděčně přijal Roman, podal na slib ruku,
na tři léta služby u kupce se zadal.
Služba na tři léta — čas jak voda minul!
Za dnem plynul den, za týdnem týden mizel,
měsíc za měsícem, jak když tráva roste . . .
Pilen jinoch byl a opatrně střádal,
nechodil už v cárech, sukno kupec dával,
kabát lemovaný měl zas rudým zlatem,
s límcem vyšívaným ryzím, bílým stříbrem,
hedvábný zas pás měl sedm barev duhy
čapku ze sobola zas měl zámořského
škorně z tureckého safiánu, pestré,
a za pasem měšec naplněný zlatem.
Štasten zdál se Roman dobrým lidem v městě,
ale v srdci choval skrytě bolnou jizvu
rojily se dumy v někdy bujné hlavě,
táhly bouřné chmury jeho mladou duší:
bdě i ve snu stále kořistí byl touhy,
ustavičně vídal v sněžné, truchlé stepi
strmět ze soumraku vysoký stan bílý
ze clon z aksamitu, z hedvábí a slyšel
vábný onen hlas, jenž zval ho zahrát v šachy,
viděl bílou ženu, v labutí té říze,
plavé její vlasy, hluboké ty oči,
oči temnomodré, jako noční nebe,
oči nesklopené, bez dívčího zmatku.
slova záhadná též slyšel její stále:
Budu s tebou, budu, do rakve i hrobu!
Trojí onen úder šachovnicí cítil,
uhod' příkovan že k ní byl jeho osud
temným oním čarem. Kde však, kde však dlela?
Zmizela a za ní klid šel jeho duše,
do skonání, Bože! na věky a věky! — — —
Za dnem den pominul, za týdnem zas týden,

měsíc za měsícem, rok za rokem mizel,
ale srdce jeho bylo stejně choré,
touha jeho byla stále stejně silná,
bolest jeho na mžik ani neminula . . .
Sloužil léta tři, už tři bez poloviny,
bylo jaro krásné, jaro plné květů,
nad zeleným sadem bílé mraky pluly,
drobní ptáci v keřích sladce pěli.
V zahradě stál Roman v tiché dumě,
nad ním hlahol zvonů v modru chvěl se,
neboť slavně svátek vyzváněli.
Slyšel krok, a kupec jemuž sloužil,
před ním stál a usmíval se vlídně,
usmíval se, jal se hovořiti:
Romane, vždy zadumán jsi, smuten!
Bolí mě to, neboť v lásce mám tě!
Co tě tíží? Ach, já vím to, vím to!
Samoten jsi příliš, stýská se ti.
Ožeň se, můj dobrý, milý synu.
Vejdí v sňatek s mladou duší děvou. —
Mlčel jinoch, klopal oči k zemi,
nesmírná mu tíže v srdci leží,
vidí bílý stan a luznou ženu,
cítí úder zlatou šachovnicí —
sotva víčka očí zadržují slzy.
Ale dobrý kupec dále mluví:
Mnoho lodí po moři mi siném pluje,
mnoho zboží bohatého, víš to, chovám,
rozdělím je správně mezi dcery svoje,
jedna za muž šla a druhá mladší
jako ptáče prozpěvuje v domě.
Sličná je a jako slza čistá —
nuže, vydám za muž dceru svoji tobě,
svěřím ji v tvé ruce, dobrý june,
vím, že milovat ji budeš věrně —
dojato je tebou její srdce! —

Do země jak vkopán, bled, stál Roman,
 ale dobrý kupec pousmál se.
 Překvapen jsi, řekl, mými slovy,
 nežádám bys na ně odpovídal —
 na večer si klidně promluvíme.
 Odcházel a tisk mu Roman ruku,
 vděčně za tu velkou jeho lásku.
 Kupec pravil: odpověď ta stačí!
 Objal juna mlčky, požehnal mu,
 odešel a Roman hleděl kolem
 jak by dřímota jej ovládala,
 jak by sen ho mámil neurčitý,
 mlha byla v mladé jeho hlavě,
 srdce podivně mu v prsou bilo.
 Dumaje šel z kvetoucího sadu,
 podél řeky šel, za město kráčel
 mezi stromy na zelenou nivu.
 Ticho bylo, ticho, pouze vítr
 v dubech šelestil a v útlých břízách —
 pojednou však Roman slyšel mnoho kroků,
 pozved hlavu — hle! zde velký palác stojí
 bílý palác na pokraji háje,
 růže voněly pod jeho okny,
 pnuly se až k otevřeným dveřím,
 se dvou stran kam volné schody vedly,
 schody, po nichž hojně hostů spělo,
 hlučně vzhůru spělo k slavným hodům.
 Přicházeli muži, v rukou housle měli,
 přicházely mladé dívky sličné,
 jarní květy měly v plavých vlasech
 a na bílé ruce seděl každé
 slavík šveholící sladkou píseň.
 Zachvěl Roman se tím jarním čarem,
 chtělo se mu žít a radovat se,
 usmívat se jak ti mladí muži,
 zpívat jak ti ptáci sladce pěli!
 Chmura jeho náhle pominula,
 volno bylo mu jak orlu nad oblaky!
 V tom, hle, z háje vycházela sama,

skvělá jako hvězda, žena krásná,
 vlasy její plavé jako měsíc,
 ve dvou perlami posetých proudech
 na ramena tekou jí, proud třetí
 teče v týl, je zdoben rudým zlatem.
 Brvy temné jako sobol černý
 nad očima půvabně se klenou,
 nad očima jako noční nebe
 temnomodráma plným kmitu
 světél nadzemských a tajuplných blesků! . . .
 Vzkřikl Roman, přízrak poznal stepní,
 vzkřikl divoce a zaslechla ho,
 šla po schodech vzhůru k dveřím domu,
 kynula mu krásnou bílou rukou,
 čaromocně plály její zraky
 nesklopeny, bez dívčího zmatku . . .
 Bystrým krokem, jako jelen bouřil
 Roman vzhůru, vzhůru k slavným hodům,
 nezván za preludem svým, do skvoucí síně. —
 Vešel bez dechu a neklonil se
 ani před obrazem, ani hostům,
 po boku jí kles za zlatým stolem
 na stoličce prázdnou . . . Bez pozdravu
 hleděl na ni vyčítavým zrakem,
 pravil šeptem: Věrolomná, krutá!
 Jak jsi dodržela svého slibu?
 Pamatuješ přec na slova svoje:
 budu s tebou do rakve i hrobu?
 Usmála se bílá, luzná žena,
 odvětila: Věrna svému slibu
 byla jsem a budu ještě více!
 Necítils po celou tuto dobu
 tíž v svém osiřelém, vroucím srdci?
 chmurnou dumu v bujně mladé hlavě?
 neurčitý smutek v choré duši?
 Ona tíž, ten smutek, ona duma,
 byla já jsem, věrná tvoje družka!
 Řekla tak a vzala zlatou číši,
 nalila v ni zeleného vína,

podala ji Romanu a řekla:
dobrý june, pij, na nové družství,
na náš svazek nerozlučný, pevný!
Roman číši vzal a hleděl do vnitř,
víno kypělo v ní po kraj varem,
sloupem pára z vína stupovala,
pálila číš v ruce jako oheň.
Vypil jedním douškem plnou číši,
vypil do dna — mráz mu prošel tělem,
bylo mu jak v dusné zimní mlze.
Vedle sebe slyšel nyní šepot,
šeptala mu luzná jeho družka:
Romane, jsi můj teď nerozlučně!
Viš, co jsem ti řekla tenkrát v stepi,
v bílém stanu, než jsme v šachy hráli?
Řekla jsem ti: zrodila mě země,
syrá naše matka, zpod kamene
vyšla jsem jak pramen chladné vody . . .
Řekla jsem ti, nevolá mě nikdo,
kdybys' jméno moje věděl, prchal by jsi!
Nuže, druhu, povím ti své jméno.
Hoře jsem. Jsem tvoje nyní hoře!
S úsměvem se rozluč, bezstarostným,
s radostí se rozluč do skonání! . . .
Hrůza nesmírná šla z toho šeptu,
hrůza smrtná z očí nesklopených
zela na Romana . . . Srdce jeho,
zdálo se, že kamení tou hrůzou.
Vyskočil jak ostrým mečem bodnut,
potácel se k dveřím, těžké nohy
dále nenesly jej, opíral se
zoufale o stěnu, žalem zlomen.
Hoře za ním zavolalo krutě:

Prchej, prchej, kam tě nohy nesou,
neuprchněš nikdy svému Hoři!
Kdyby's v lese skryl se nejtemnějším,
srubám les, a najdu tebe, druhu!
Vysoká je tráva širé stepi,
skryješ tam se — skosím step já celou!
Mnoho komnat obsahuje palác
mocných knížat, v utajenou kobku
skryj se tam, a zažhu celý palác
v troskách jeho zajisté tě najdu!
Kupce tvůj ti dává dceru svoji?
Ožeň se, můj druhu! Nalezneš mě
v síni svatební u svého lože!
Dobrá matka žije ti a otec?
Vrať se k nim a uveď mě, své Hoře
v rodný dům svůj, pod posvátnou střechu! —
Hoře smálo se jak vítr skučí
v zimní noci opuštěnou stepí.
Sebral Roman všechny síly svoje,
prchal slepě kam jej nohy nesly. —
Běžel jinoch, běžel podél řeky,
přišel k domu kupce, jemuž sloužil,
dýchal těžce, odpočinul chvíli,
opřen o plot zeleného sadu.
Hleděl do zahrady. Pod kalinou,
která květem osypána byla,
mladé dívky vedly chorovody,
mladé dívky, družky dcery domu,
ona sama, Duňa, věnec vila,
naslouchala zpěvům milých družek.
Zpívaly o děvě osiřelé,
kterou macecha zlá, závistivá
do kláštera chtěla mocí nutit,

vědouc, že tu dívku mladý kníže
 miluje a za ženu si žádá . . .
 Zavřela macecha dům a řekla:
 Na stolici posad se zde zlatou,
 ustříhnu tvé plavé, dlouhé vlasy,
 netřeba je míti řeholnici.
 Zaprosila dívka chvějným hlasem:
 čekej, matko, příliš srdce buší!
 Macecha zlá odvětila: v kobce
 klášterní se utiší tvé srdce.
 Zaprosila dívka úzkostlivě:
 čekej, matko, schvacuje mě mdloba!
 Macecha zlá odvětila: přejde,
 v řeholním až ocitneš se rouše!
 Zaprosila dívka zoufající:
 čekej, matko, až jen setru slzy!
 Macecha zlá odvětila: setřeš
 rukávem je řeholního hávu.
 Zvedla nůžky, jala plavé vlasy, —
 na chodbě se ozval šum a kroky.
 Přišel igumen tě vysvětití,
 řekla matka, rozlítly se dveře,
 mladý kníže byl to bohatýrský,
 zlatý věnec nesl pro nevěstu,
 schvátil dívku, tisk ji k svému srdci,
 odvezl ji na svém bystrém koni. — —

V zeleném tak pěly dívky v sadě
 kolem Duňušky a matka její
 přišla teď a tak se mluvit jala:
 Pějte, dívky, pějte Duně písně
 o sňatku a sladkém milování!
 Přišla vesna v její mladou duši!
 Vězte, umluven je Dunin sňatek,
 za toho ji vydá otec brzy,
 jež si tichá moje holubice,
 mezi všemi vyvolila sama!
 Podoben je bojarskému synu —
 hle, tam stojí opřen o plot sadu,
 Roman, moje nyní také dítě! —
 Roman, slyšev tato slova, jedním skokem
 do zahrady skočil schvácen bouří
 šíleného žalu, bílou Duňu
 za ruku vzal, zvolal beze smyslů:
 Nešťastná, kam dětské srdce tvoje
 zabloudilo? Mezi vyvržence
 chtěla by's se vrhat nevědomky?
 Nevidíš znamení zatracení
 na čele mi plát? Hle, po mém boku
 ona drahá stojí, hrozné vidmo,
 Hoře moje, hoře moje šeré,
 šklebí se a na tebe už sahá
 aby táhlo tě v mé zatracení!
 Odstup ode mne, odvrát své zraky,
 zraky nevinné jak modré květy,

srdce svoje plné dětinnosti
 nezať pod nohy proklatého!
 Nemiluje Bůh mne nešťastníka! —
 Prudce odhodil tu ruku její dětskou,
 padla bílá Duňa pod kalinou,
 její slzy trávu porosily,
 květy kalinové, na ni, bledou, dštily,
 bílá Duňa hrůzou kameněla.
 Na večer ji hlava rozbolela,
 o půlnoci popa zavolali,
 a když ráno zora růžověla,
 velké zvony když se rozzvučely,
 zvoucí na mši svatou, bílou Duňu
 k pohřbu strojili už v bílou řízu.
 Kalina své větve v sadě smutně věsí,
 starý otec tvář si v dlaně skrývá,
 zničenému Romanovi praví:
 Promiň Bůh ti! Věru, že jsi hoře,
 hoře těžké přived pod mou střechu!
 Vezmi vše co tvoje, vezmi více,
 ale blízkosti své zbav mě smutné! —
 Jako bez duše šel Roman z domu,
 chodil od rána do temné noci,
 chodil, půlnoční až vyšla hvězda,
 ulice až byly prázdné, pusté
 jako jeho k smrti chorá duše —
 světla pruh tu pad mu náhle k nohám,
 vyšleh z okna dřevěného domu,
 u jehožto dveří ocitl se Roman.
 U těch dveří žena stála mladá,
 bílá byla v tváři sníh jak padlý,
 brvy její černé jako sobol
 nad jasnými klenuly se zory,
 usmála se, tiše promluvila:
 Vejdi se mnou v krčmu, dobrý june,
 mnoho druhů veselých tam sedí,
 vypij číši zeleného vína —
 smutný zdáš se — pookřeje mysl,
 pozvedne se bujná zase hlava,
 rozveselí udatné se srdce! —
 Rozesmál se Roman smíchem hlučným,
 smíchem trpkým, zvolal v odvěť ženě:
 Pravdu hlásáš, prodajná ty duše!
 Opojení rozkoší a vínem,
 jediný to lék pro zoufající!
 Mlhu v hlavě, mlhu v srdci, v duši!
 Mlhy ty mi zastrou hrozné Hoře!
 Poznávám tě, v objetí tvém bílém
 zemřel stud můj kdysi! Nuže veď mě,
 půjdu s tebou v opojení vínem,
 půjdu s tebou v opojení smyslů!
 Pod páži ho vzala, vešli v krčmu.
 Neklonil se na tři, čtyry strany,
 neuklonil se v úctě před obrazem
 smutně hledícím do víru hříchů,

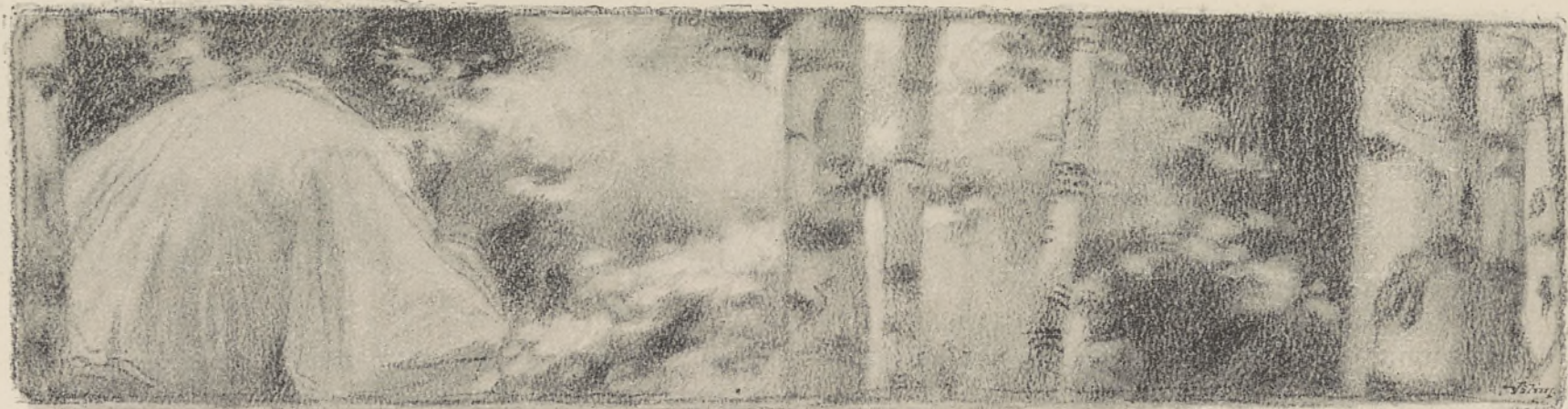

měsíc zlata hodil dobrodruhům
sedícím za dubovými stoly,
divě smál se, zvolal vyzývavě:
Nebude vám třeba oloupit mě,
zpit až spadnu pod stůl pod dubový,
beze smyslů až mě na prah vrhne
komnaty své, prodajná ta žena! —
Smáli se a začla divá pitka,
bohopustá, pravý hod to hanby.
Propil Roman kabát lemovaný
rudým zlatem, s lícem prošivaným
bledým stříbrem, ze sobola čapku
propil též a škorně z safiánu,
nesmyslně všechno šatstvo propil
s ničemnými v křemě dobrodruhy. —
Když se ráno vrátila mu paměť,
ležel nah na prahu oné ženy,
která večer lákala jej k sobě.
Hodili mu dobří lidé cáry,

aby zahalil se jimi nuzně.
Na lávku sed v křemě, hnus měl v srdci
před sebou a smutně svěsil hlavu,
upřel oči v zem a zašeptal si.
propad jsem, propadlo moje mládí,
zhynul jsem a zhynulo mé žití . . . .
Zašustilo co's jak suché listí,
z kouta za pecí cos vyšlo z šera,
zíralo to na něj neurčitě.
Hoře bylo to, to jeho Hoře!
z hedbávu však nemělo už roucha,
lýkem opásanou rubáš mělo,
křepčilo po křemě v divém plesu,
plesajíc tak začlo hovořiti:
Hoj, jsi ty můj věrný, dobrý junák!
Netrud' se a nermuť se můj drahý!
Popěvku se uč, ježž nutno v hoři znáti.
»v hoři být, nesmutný být« — si zpívej!
Uměj mě, své Hoře, krmit, pojit,

55

krmit, pojit, se mnou v lásce chodit!
Je to rada, kterou Hoře dává!
Nepřidalo jsem se k tobě na hodinu —
platí slib můj po celý tvůj život! —
Chechtalo se jak když vítr skučí
truchlou stepí v temné zimní noci.
Roman vyskočil na bystré nohy,
prchal z krčmy, z ulice a města,
daleko po tiché matce stepi
daleko až k temné matce lesu.
Doubrava ho stará v lůno jala,
soumrak její houstl bouřní chmurou,
která nad hlavou jí, temná, stála.
Klesl na mech skáceného stářím kmene,
před ním keř stál kvetoucího hlohu,
v spleti jeho větví slavík měl své hnízdo,
skrývaly je bílé hvězdy květů.
Ptáka blahý klid v tom tichém lese
konejšil jak nápěv svaté písně,
naklonil se jinoch nad slavíčím
hnízdem dojmut, slzy jeho dštily
mezi bílé květy na plavého ptáka,
snivým hlasem oslovil ho Roman:
Slavíku, ty boží ptáku volný,
prosbu slyš mou, vyplň mi ji věrně!
Zaleť, zaleť v rodnou moji stranu,

v tichou vísku, tam k milému dvoru,
pod strání, kde břízy v slunci stojí
vyříd' otci mému čelobití,
drahé matce mojí poklon k zemi,
řekni jim, že Romana jich syna
hoře zahubilo v cizím kraji,
jejich rad když nedbal v bujné svévolnosti!
Zavšeholil pták jak teskným slibem,
zaštkal jinoch těžce z hloubi srdce,
spěchal dál tím slavně tichým lesem,
celou noc šel a když ráno bylo,
přišel k černé řece tajuplné,
k řece Smorodině, plné vzdechů
utonulých v osudných těch vodách.
Hromným hlasem zvolal dobrý jinoch:
Přívozníci, slyšte, přívozníci!
Převezte mě rychle k oné straně! —
Zaplatíš nám? dělí přívozníci.
Nemám z čeho, odvětil jim jinoch.
Nevlídne mu děli: tedy nepřevezem!
Sedl smuten na omšený kámen
vedle černé řeky Smorodiny,
tesknota mu svírá mladé srdce,
hojné slzy z očí palně kanou.
Přívozníci zasmušile pěli
v syrém ránu sborem starou píseň,

jak že tuman pad' na siné moře, siné moře,
těžký žal na srdce na udatné,
tuman jak se nezved od siného moře,
z udatného srdce žal jak neodcházel . . .

A jak daleko tam v pustém poli
dobrý junák, jak na zemi leží,
v pravé ruce luk svůj tuhý drží,
v levé ruce ocelovou střelu,
jeho kůň jak u nohou mu stojí,
kopytem do syré zemi hrabe,
jak by říci chtěl mu lidským slovem:
Vstávej, vstávej, bohatýře dobrý,
sedni na mě, na dobrého koně
a já zanesu tě k otci, k matce,
k mladé ženě, k dítkám tvojim malým!
A jak dobrý bohatýr mu odpovídá:
Koni ty můj dobrý, sluho věrný,
poběž sám na svatou Rus a poklon
otci mému nes a rodné matce,
čelobití mladé mojí ženě,
požehnání moje malým dětem,
pověz, milý koni, mladé ženě mojí,
že jsem jinou pojal v dáli ženu,
zelený že pažit její jmeno,
ostrý meč, že dobrým byl mi svatem,
kalená že střela dobrou svatkou
bledá smrt, že lože snubní stlala . . .

Starou tuto píseň přívozníci pěli
v šerém smutku syrového jitra,
žalost její padá jako hora
Romanu na rozbolené srdce,
krušila jej, zmiral samým teskem.
Vyskočil a stál na strmém břehu,

zvolal zoufale: když přívozníci
zdráhají se převážet mě v loďce
ode břehu toho kraje žalu,
nuže, temná řeka tajuplná,
útočiti na tvé černé vlny
odvážím se vzmachem silných ramen!
Chce se vrhat do osudných proudů,
tu se přívozníci smilovali,
převezli ho darmo temnou vodou.
Jakmile se země dotek nohou
za řekou, za temnou, Smorodinou,
cítil čaromocnou v sobě sílu.
Vida Hoře svoje polem spěchat,
chvátící, aby ho dohonilo,
proměnil se na šerého vlka —
běžal tichým, dřímajícím polem
rychle jako blesk po nebi lítá,
ale hoře za ním divou fenou
stejně rychle, dýchalo už na něj!
Padl k zemi, ale hned se vzchopil
v sokola se změnil čaromocně,
vzlétl vysoko až pod oblaka —
ale hoře za ním černou vránou!
Nezápasil déle s šerým hořem,
cítil, že byl uštván, uštván k smrti,
s výše vrh se na hrud' matky země,
volen rozloučit se s živobytím.
Pad' do temna hučícího lesa,
ležel pod dubem a řekl stromu:
Smiluj se, můj otče, dubu silný,
umírám zde, hoři abych ušel,
nechtěl Bůh, bych dlouho žil na zemi —
dech svůj hříšný vracím v jeho ruce!

Ustrne se Kristus nad mou bédou! . . .
 Smiluj též se, ty můj otče dube:
 ducha až vypustí hrud' má těžkodyšná,
 dlouhé spust' pak větve svoje šumné,
 s vrcholku je skloň až ke kořenům,
 zacloniš tak tělo moje mrtvé,
 aby bujný vítr nerušil mu spánek,
 aby zlaté slunce nepálilo znojem,
 aby lijavice nemořily chladem . . .

Takto prosil Roman, zavřel smutné oči,
 sklonil dub se nad ním, Roman tiše skonál.
 Na hrud' jeho bílou sedlo šeré Hoře,
 zalomilo ruce, zavolalo s pláčem:
 Těžce je mi věru, rozloučit se s tebou,
 uměl's hoře nosit, jako pleť svou vlastní!
 Jiného jdu hledat v cizí stranu nyní . . .
 Na věky se takto rozloučilo tedy

hoře, šeré hoře s tím, ježž pohubilo. —
 V onu dobu v tiché dálné vísce
 Roman kde se zrodil a kde vyrost,
 seděl otec jeho, matka v sluni,
 tiše bílé břízy šelestily,
 stály na stráni jak útlé panny.
 Na jednu z nich sedl plavý slavík,
 zapěl smutně, snivou, tesknou píseň,
 žaluplnou jako umírání!
 Starý otec zachvěl se a pravil:
 Běda mně, toť zvěst' od mého syna!
 Nyní pevně vím, že zhynul v dáli,
 poslední to posílá nám pozdrav! . . .

Stará matka ruce zalomila,
 vetchým tělem velká bolest klátí,
 bolest bezeslovná, krutě němá,
 z očí shaslých horké slzy tekou,
 slzy tekou, jak se řeka lije . . .

FRAGMENTY Z KNIH JOHNA RUSKINA. (Z knihy: »The two paths.«)

O z k á z n o s t i k o n v e n č n í h o u m ě n í .
Když jsem minulé leto cestoval po prvé severním Skotskem, zdálo se mně, že v jeho scenerii byla zvláštní bolest, způsobená úplným nedostatkem projevu sil lidského umění. Nikdy před tím jsem neputoval takovým krajem, ani o takovém neslychal a takového jsem si nepředstavoval; rovněž tak, ač jsem ztrávil hodný kus života v horské scenerii jižní, nepozoroval jsem nikdy před tím, kolik z jejího původu závislo je od drobnějších líbezností a něžnosti lidského díla, které jsou smíšeny s krásou Alp nebo ušetřeny jejich pustotou. Je pravda, že umění, jež vyřezává a obarvuje průčelí domku švýcarského, není příliš vznešeného druhu; ale předce svědčí o dokonalosti a delikátnosti schopností horalových; je pravda, že zbytky tvrze a cimbuří, jež poskytují půdy pro divokou révu na alpském předhoří, tvoří jen malou část velikého ozubení jeho skal; a přec právě tento úryvek lomeného obrysu jejich dává jim pathetičnost a historickou majestátnost. A tohoto živlu já naprosto pohřešuju v divokých končinách vlastní naší země. Horalská chatrč u nás je doslova hromádkou šedivého kamení, ucpaná spíš než pokrytá černou rašelinou a uschlým vřesovím; jediný náběh jakéhosi pokusu o výzdobu záleží v tom, že se na střechu chatrče položí hroudy chránící rašeliny šikmo, takže vzniká tím diagonální uspořádání čar, vypadající tak trochu, jako by povrch byl rozbrázděn nějakým obrovským mečem.

A, aspoň v severních horách skotských, živly starožitnějšího zájmu stavitelského rovněž chybějí. Samotářskou usedlost lze sotva rozeznat podél záhybů řeky; bezstřechý ohoz převorství ztrácí se mezi ploty vesnice; a hlavní město kraje, Inverness, položené na takové místo, kde by mohlo zušlechtit jednu z nejlíbeznějších krajin, a na pobřeží zálivu z nejpůsobnějších na světě; položené mezi vrcholy Grampianu a toky zálivu Morayského, jakoby to byl šperk spínající záhyby horské s modrým pásmem moře — může být rozeznáno zdálí jen dle jediného rysu architektonického, a nepozdvihuje všechen kraj kolem do kola jiným sdružením myšlenek leč tím, které může býti spojeno s jeho moderním ocimbuřeným kriminálem.

Zatím co tento stav skotské scenerie se mne dotýkal nad míru bolestně — neboť bylo to po prvé za mého života, co jsem se octnul v krajině nemající cenných památek nebo příkladův umění —, vnucoval mně také úvahy o jedné či dvou svízelných otázkách o působení umění na mysl lidskou; a vnucoval mně tyto otázky především z toho důvodu, poněvadž v době, kdy jsem rozladěně a bezútěšně putoval planinami grampianskými, kde nebylo kouska umění, každý den docházely mne noviny zvláštního zájmu ze země, kdež bylo lze najít mnoho umění, a to umění delikátního

spůsobu. Mezi modely po celém království roztroušenými k vyučování kresbě není, tuším, obdivuhodnějších po svém způsobě nad ozdobné práce indické; opravdu, jsou zrobeny ze všech látek působících pro barvu, z vlny, mramoru, kovu, skoro nenapodobitelný v delikátním užívání odstínův i jemném aranžování fantastické linie. A této jejich schopnosti není užíváno jen několika řídkými lidmi, nebo bez radostného požitku; zdá se, že záliba v jemné kresbě je tomuto plemeni obecná, že ji rozvíjejí v každém vyráběném náradí a v každé prováděné stavbě; ona přidružuje se s intenzivností stejně mocnou a se stejným zdarem k službě pověry, rozkoše nebo ukrutnosti; a obohacuje stejně, týmž překypujícím proudem kouzelně duhových barev, chrám pagody, třepení pásu i ostří meče.

Takž nalezáme v obém tomto velkém obyvatelství, indickém a skotském — v plemeni džanglí a v plemeni planin — dvě schopnosti národní přesně a zřetelně proti sobě postavené. Na jedné straně plémě radující se z umění, vynikající měrou i všeobecně nadané darem uměleckým; na druhé straně lid nedbající o umění, patrně i neschopný k němu, jehož největší úsilí umělecké posud nedostalo se dál, než k proměně polohy barevných pruhů na šachovnici. A takž jsme přirozeně puzeni zkoumat, jaký vliv na mravní povahu obou národů má tento ohromný rozdíl jejich snah a patrných schopností? a zda tyto drsné šachovnice skotských vlňáků či vybraně vymyšlená spleť na kašmíru indickém obyčejně v záhyby své ukrývají srdce nejslechetnější? Dávno na to našli jsme odpověď. Od té doby, co pokolení lidské započalo na této zemi svou pouť hříchů, nikdy nebylo jím spácháno nic tak příznačného pro všechnu bestiální, a míň než bestiální zvrhlost, jako skutky, jichž dopustilo se plémě indické v roce právě minulém (t. j. 1857.). Stejně divá ukrutnost třebas také před tím vylévala si svůj vztek a stejně ohavná surovost bývala páchána, nikdy však za stejných okolností; zběsilost dlouhé války a pomstychtivost za dlouhé utiskování i dřív činila lidi ukrutnými; a též i před tím postupný úpadek do barbarství, v němž nebylo příkladů slušnosti a civilizace, strhl osamocené národy na nejnižší stupeň človenství. Ale ukrutnost hnaná do nejdivočejší vzteklosti proti lidem šlechetným a nevinným, zvrhlost rozhnisávající se nejhnusnějším způsobem zrovna uprostřed a před očima spořádané civilizace — nebyli bychom se mohli domnívat, že až tam sahá lidský zločin, kdyby nebylo skutkův indického rebela. A tak na jedné straně nalezáte krajní sílu podlosti u těchto milovníkův umění; na druhé straně — položíte-li otázku tu co nejužší — nalezáte krajní sílu cnosti projevovanou oněmi pohrdači umění. Ze všech vojáků, jimž jste zavázáni za vítězství na Krymu a za odvetu v Indii, k nikomu nejste připoutáni užšími pouty vděčnosti než k mužům, kteří se narodili a vyrostli na těchto opuštěných pláních skotských. A tak různost schopnosti a okolností těchto dvou národův, a různost výsledku jich působení na

mravní povahu objevuje se vám v nejvýznačnější, nejzračitější, nejstručnější protivě. Z rašelinové chajdy vychází víra, odvaha, sebeobětavost, čistota, zbožná úcta a cožkoli je úrodného v díle nebes; z paláce ze slonoviny vychází zrada, ukrutnost, zbabělost, mohlárství, zvířecost a cožkoli jest úrodného v díle pekel.

Ale tu nesnáz naše se nekončí. Z jediného příkladu, buď si jakkoli na oko mocného, bylo by zhola nesprávně vyvozovat obecný závěr; bylo by naprosto nelogické tvrdit, poněvadž jedenkrát jsme našli umění-milovnost ve spojení s mravní podlostí, že by láska k umění musila být vždy a všude kořenem mravní podlosti; a stejně tak nesprávné bylo by tvrdit, poněvadž jsme jedenkrát shledali, kterak nevšímavost k umění vyskytla se spolu se vznešeností mysli, že netečnost k umění musí být vždycky pramenem nebo znamením této vznešenosti. Ale přejdeme-li z poloostrova indického do jiných krajin země, a z našich vlastních nedávných zkušeností do zvěstí historie, pořád ještě najdeme jeden velký fakt trčící nám vstříc v přísné všekrajnosti — totiž patrné spojení velkého úspěchu v umění s následujícím úpadkem národním. Najdete nejprve, že národové, kteří mívali příliš zjevné umění,

vždy bývali podmaněni národy, kteří umění neměli; shledáte, že Lyd byl podmaněn Médem, Athéňan Spartanem, Řek Římanem, Říman Gothem, Burgund Švýcarem; ale vy najdete nad to, že i tam, kde žádný útok zevnější moci neurychlil katastrofy státu, období, v němž ten který národ dosahuje své nejvyšší zdatnosti umělecké, bývá právě obdobím, v němž zdá se, že podpisuje vysvědčení své vlastní záhuby, a že od toho okamžiku, kdy dokonalá socha se objevuje ve Florenci, dokonalý obraz v Benátkách, nebo dokonalé fresko v Římě, od téže hodiny zdá se, jakoby poctivost, píle a zmužilost byly vyhnány z jejich zdí, a ony hynou v sochařském ochrnutí, nebo ve mnohobarvé zkaženosti.

Ale ani to není vše. Jako se zdá, že umění ve své delikátní formě jest jedním z hlavních širitelů netečnosti a smyslnosti, tak (sotva potřebuju vám to připomínat) až posud vystupovalo v projevu energickém jen tehdy, když bylo ve službách pověry. Čtvero největších projevů lidského intelektu, jež založily čtvero hlavních království umění, egyptského, babylonského, řeckého a italského, bylo rozvinuto mohutným roznicením činné pověry ve službách Osirisa, Baala, Minervy a Královny nebes. Proto, stručně pověděno,

FR. KAVÁN.

KOZÁKOV.

snad se zdá velice nesnadno, ukázat, že umění někdy existovalo ve škole pevně sjednocené a venkonce silné, leda že bylo zaměstnáno šířením nepravdy nebo povzbuzováním neřestí.

A konečně, jakož umění takto vždy projevovalo se činno ve službách přepychu a modlárství, takž také bývalo silně vedeno k velebení ukrutnosti. Národ, který žije život selankový a nevinný, nikdy nevyzdobuje si hole pastýřské nebo kleče pluhu, ale plemena žijící loupeží a zabíjením skoro vždy užívají vybraných ornamentů na toul, přilbu, oštěp.

Nezdá-liž se vám tedy z těchto tří důvodů víc než pochybné, zda jsme se tu v kensingtonském museu shromáždili za dobrým účelem? Zdaž by nemohlo nevinné a neumělecké obecnstvo na nás právem hledět spíše s podezřením a bázni než se sympatií? Jsme dokonce jisti sami před sebou? Víme, co máme za lubem? Sešli jsme se tu jako poctivci? Či nejsme spíš jako mnoho Katilinů shromážděných k poradě o chvatném ponížení naší země, nebo jako sněm čarodějnic o půlnoci svolaný k tomu, jak vyvolat a rozestat s novým a nečekáným posláním demony přepychu, ukrutnosti a pověry?

Doufám, že není tomu tak; a položil jsem vám tuto svízelnou otázku jen proto, abychom důkladně a směle se jí podívali do tváře a, jak se naděju, pohledy svými ji zaplašili.

Q. KOCIÁN
PORTRÉT.

Tedy abych se vrátil k prvnímu bodu našeho svízelu, ke vztahu umění a duševního uspůsobení v Indii a Skotsku. Je úplně pravda, že umění indické je delikátní a přezjemnělé, ale má zvláštní jeden rys, lišící je od veškerého jiného umění, stejně cenného kresebně — ono nikdy nepředstavuje přirozené skutečnosti. Buď utváří své komposice z bezvýznamných úryvků barvy a vlnění čar, nebo zobrazuje-li nějakého živého tvora, předvádí jej v nějaké skroucené a spotvořené podobě. Naproti všem skutečnostem a formám přírody staví se do schvalní a rozhodné protivy; nechce nakreslit člověka, nýbrž osmiramennou obludu, nechce nakreslit květiny, nýbrž jen závitnici nebo klikatinu. Umění to svědčí takto, že lidé je provozující jsou oloupeni o všechny možné zdroje zdravého vědění, nebo přirozené rozkoše; že samovolně zapečetili a odložili celou knihu světa a nemají, co by četli a při čem by prodlévali, než fantasií myšlenek svých srdcí, o níž praveno nám, že »je neustálým zlem.« Přes veškeré divadlo stvoření přehodili závoj, v němž není trhliny; pro ně nehledí ani hvězdičky oponou temnot, pro ně ani jejich nebesa nezáří, ani hory do výšin nevystupují, pro ně květiny nekvětou, pro ně nežijou živočichové polní a lesní. Oni leží spoutáni v podzemním žaláři své vlastní zkaženosti, obklopováni toliko truchlivými přízraky nebo strašidelnou prázdnotou.

Mám vám připomenout, jak přesný rub tohoto stavu myslí, pokud jde o následování přírody, poskytuje lid, jež jsme právě byli pozorovali v protivě k plemeni indickému? Přemýšlejíce shledáte, že všechny nejvyšší cnosti v charakteru skotském jsou sdruženy s dojmy přijímanými přímo z přírodní scenerie skotské krajiny. Žádný národ před tím neprojevil ve všeobecném tonu své mluvy, ve všeobecném proudu svého písemnictví tak trvalý zvyk, posvěcovat své vášně a potvrzovat své zásady přímým sdružováním s kouzlem nebo silou přírody. Spisy Scottovy a Burnsovy a víc ještě: mnohem větších básníků než Burns, kteří Skotsku dali jeho staré ballady, podávají vám v každé sloce, skoro v každé řádce příklady tohoto sdružování přírodní scenerie s vášněmi; ale příklad dalšího jejího spojení se zásadou mravní mohutně mne udeřil zrovna v čase, kdy jsem nejvíc želel nedostatku umění v tomto lidu. V jednom z nejosamělejších okresů skotských, kde v chajdách z rašeliny je nejtemněji, zrovna na západním úpatí horstva grampianského, jež objímá prameny řeky Spey a Dee, silnice přetínající horské pásmo vine se okolo paty rozervané skály nazývané Crag neb Craig Ellachie. Není na ní nic pozoruhodného ani výškou ani útvarem, je zastíněna několika roztroušenými borovicemi, a na temně červená se vřes; ale ona tvoří jakési vůdčí předhoří v skupině vrchů, k nimž přísluší, jakousi iniciálku hor; a tak tkví v mysli obyvatelstva okresu jako symbol jejich kraje a vlivu tohoto kraje na ně samé. Jejich cit tohoto poměru krásně je vysloven ve válečném pokřiku župy: »Stůj pevně, Craig Ellachie!« Dlouho můžete přemýšlet o těchto několika slovech a nevyčerpáte hlubokých zdrojů citu a myšlenky v nich zahrnutých — lásku k rodné zemi, rukojemství jejich věrnosti k ní, podrobené a ušlechtilé ujištění nezkrotitelné odvahy. — Kdybyste byli kráčeli pod touto skalou v čas, kdy tolik nejdražších dětí Anglie bylo bráněno silnými srdci mužů narozených na jejím úpatí, byli byste musili pocítit, kolikrát uprostřed nádherných palácův indických, jichž mramor zbledl hrůzou a rumělka stemněla krví, asi vystávala před očima těch horáckých vojáků vzpomínka na drsné šedé skály a šarlatové planiny; kolikrát ze sluchu jejich zmizel rachot krupobití střel a vřava bitevní a zůstavil v něm jen šum starých větví sosen: »Stůj pevně, Craig Ellachie!« Viděli jste u obou těchto národů v přímé protivě účinek umění bez přírody a přírody bez umění na mravní cit. A vidíte dost, abyste si ospravedlnili podezření (kdybyste stopovali věc hloub a s jinými příklady, našli byste dost, co by ospravedlňovalo vás k závěru), že umění jen pro umění provozované, bez zřetele, aby tlumočilo přírodu, je záhubou všeho, cožkoli je nejlepšího a nejušlechtlejšího v člověčenstvu, ale že příroda, nechť si pozorována sebe prostěji nebo poznávána sebe nedokonaleji, v poměru k lásce, jakouž lidé k ní cítí, chrání a pomáhá všemu, cožkoli je v lidstvu nejušlechtlejšího.

Mohli byste vysuzovat dále, že umění, pokud bylo věnováno hlásání neb tlumočení přírody, bylo spasné a k pomoci hotové i zušlechťující. A závěr tento učinili byste dokonale správně. Dovolte, abych určitě a slavně opakoval své tvrzení: kdekoli umění je provozováno jen pro sebe samo, umění pro umění, a kde rozkoš pracovníkova záleží v tom, co dělá a vytváří, na místě v tom, co tlumočí nebo předkládá — tam umění má na mozek a srdce vliv nejosudnějšího způsobu, a je-li tak dlouho provozováno, končí záhubou jak schopnosti rozumové tak mravní zásady; kdežto umění, věnované v pokoře a v sebezapomínání světlému vymalování a hlásání faktů všehomíra vždy oplývá pomocí a je dobročinně lidstvu, plno potěchy, síly a spásy.

Nuže, jakmile byste byli přesvědčeni o této věci, mohli byste logicky vyvozovat dále, když umění bylo zaměstnáno úkony, jimiž slouží ke zdaru, že touto službou sesilovalo samo sebe, a konalo-li to, co beze vší pochybnosti Prozřetelnost chtěla, aby konalo, že nabývalo víc a více životnosti i hodnoty dle toho, jak pokračovalo v užitečnosti. S druhé strany mohli byste usoudit, když jeho činnost byla svedena na křivé cesty k ošálení nebo snížení lidstva, že stejně tak samo sebe svádělo na bludné dráhy a sebe snižovalo — že bylo zadržáno v postupu, nebo střemhlav vrženo do úpadku. A to rovněž je pravda; a držíce tuto nit z klubka v ruce, snadno a správně vyložíte zjevy dějinné. Pokud umění vytrvává, pozorujíc a předkládajíc fakty přírodní, potud samo žije a roste; a ve svém vlastním životě i vzrůstě z části zahrnuje, z části zabezpečuje život a vzrůst národa, v jehož středu je provozováno. Ale až posud vždy nadešel čas, že umění, dospěvši takto znamenité dokonalosti, počíná pozorovat tuto dokonalost, napodobovat ji a z ní odvozovat pravidla a formy, a tak počíná zapomínat na svou povinnost a službu jakožto tlumočnicka a objevovatele pravdy. A v témž okamžiku, jakmile se udá toto odbočení od jeho účelu a jakmile zapomene na svou funkci — toto zapomenutí obyčejně spadá v jednu dobu s patrnou jeho dokonalostí, v témž okamžiku, pravím, počíná jeho opravdová katastrofa; a pádem svým vlastním — pokud sahá jeho vliv — urychluje záhubu národa, jímž bylo provozováno. Ale studium účinku umění na mysl národů je spíš pro dějepisce než pro nás; buď jak buď, je to studium pro diskusi, na níž dnes nemáme času. Ale prosím vás o trochu trpělivosti, zatím co pokusím se vylíčit některými dalšími detaily, kterak zdravost a síla umění samého je závisla od vykonávání ustanovené jeho funkce, tlumočiti skutečnosti.

Pozorujte, že stále říkám »tlumočiti«, nikoli »napodobiti«. Proč tak říkám, je předně, že dobré umění zřídka kdy napodobuje; obyčejně jen popisuje nebo vykládá. Ale můj druhý a hlavní důvod je, že dobré umění vždy záleží ze dvou věcí: předně z pozorování skutečnosti; za druhé z projevoování lidského plánu

a autority ve způsobu, jakým tato skutečnost je vyslovována. Velké a dobré umění musí slučovat obé, ani na okamžik nemůže trvat, leč v jednotě obou, záleží z nich zrovna tak podstatně jako voda z kyslíku a vodíku.

Probádejme trochu povahu každého z těchto živlů. Prvním živlem, pravíme, je láska k přírodě, vedoucí ke snaze, aby umělec ji věrně pozoroval a věrně podával. To je živěl první a vůdčí. Proberte si dějiny a shledáte v nich s očividnou určitostí, že nikdy nebylo velké školy, která by nebyla měla za původní cíl zobrazovati nějaký fakt přírodní co možno nejvěrněji. Až posud objevily se ve světě jen tři školy, jež vykonaly své dílo tak dobře, jak se vůbec zdá být možno je vykonat. Jsou to škola athénská, florencká a benátská. Škola athénská vytkla si za úkol dokonalé zobrazení formy lidského těla; usilovala splnit svůj úkol jak nejlépe uměla, a všechna její velikost byla založena i zahrnuta v této jediné poctivé snaze. Florencká škola si určila úlohu, dokonale vysloviti lidský cit, ukázati účinky vášně na lidskou tvář a posuněk. (Jmenuju tuto školu florenckou, protože nechtě si pokládáte za vrcholného mistra výrazového umění v Itálii Rafaela, nebo Leonarda, nebo Michelangela, shledáte, že všechna energie národního úsilí, jež splodilo tyto mistry, má své kořeny ve Florenci, ne v Urbině ani v Miláně.) Tedy dím, že tato florencká nebo vedoucí škola italská si stanovila za cíl výraz lidský v přirozené jeho pravdivosti; usilovala splnit svůj úkol seč byla, ona splnila jej tak dobře, jak jen jest lze, a všechna její velikost má kořeny své v této jediné poctivé snaze. Za třetí, škola benátská vytýčila si zobrazovat efekty barvy a stínu na všech věcech, hlavně na postavě lidské pokoušela se provést svůj úkol, seč byla, prováděla jej tak dobře, jak jen mohl být prováděn — a veškerá její velikost založena je na této jediné poctivé snaze.

Srovnejte tyto tři idey s třemi výtvary uměleckými, jež jste všichni už viděli, nebo ustavičně o nich slýchali. Zde je t. zv. »Theseus« ze sbírky Elginovy (Elgin marbles); představuje cíl a konečný účel školy athénské: přirozenou formu těla lidského. Veškeré jejich obvyklé stavitelství, půvabné vytváření a malování výrobků hrnčářských, a jaké jiné umění vůbec provozovali, co do své velikosti bylo závislo od této hlavní kotvy ústředního cíle: věrného obrazu živoucího člověka. Za vzor školy italské vyberte si Rafaelův obraz »Disputa del sacramento«; tento vzor

J. ŠPILLAR.
OPUŠTĚNÁ.

tuším přijme každý, na něm nebude žádných sporných bodů; připustí jej Němec, připustí jej angličtí akademikové, a připustí jej angličtí puristé i praerafaelité. Nuže, zde máte za cíl vytčenou pravdu výrazu lidského. Takovým způsobem se dívají lidé, cítíce to nebo ono, majíce takovou nebo onakou mysl, jsou-li pokorní, zadumaní, laskaví, proročtí, kněžští, královští — to rozlišovat a ukazovat pokoušela se škola florencká, a to rozlišovala i ukazovala; a veškerá velikost její je nejprve pevně spjata s její snahou po této ústřední pravdě: po upřímném výrazu živoucí duše lidské. Konečně vezměte si »Svatbu v Kani galilejské« od P. Veronese v Louvru. Tu máte co možno nejdokonalejší podání barvy, světla, stínu, jak působí na zevnějšek podoby lidské a její bezprostřední příslušenství, budovy, nábytek, oděv. Tento zevnější vzhled nejušlechtilější povahy byl prvním cílem Benátčanův, a veškerá velikost její závisela od jejich rozhodnutí a trpělivosti, aby toho dostihli.

Tu tedy leží před vámi ve třech velebných výtvořech příklady tří největších škol bývalého světa. Fidiovský »Theseus« představuje školu řeckou, směřující k pravdě formy; Rafaelův obraz »Disputa«, školu směřující k pravdě výrazu mysli; »Svatba v Kani«, školu benátskou směřující k pravdě barvy a světla. Ale nedomnívejte se, že zákon, jež vám vykládám, veliký zákon života umění, může být spatřen pouze v těchto nejmohutnějších školách uměleckých. Zrovna tak je zřejmý v každé škole jiné, která kdy měla v sobě život vůbec. Kdekolivěk počíná hledání pravdy, počíná život; kdekoli přestává toto hledání, život přestává. Pokud nějaká škola umělecká drží v rukou řetěz přírodních faktů, snažíc se objevovat jich pořád víc a vyslovovat je každý den lépe, ať si pak hraje sem tam podle libosti s té či oné strany řetězu; ať si kreslí groteskosti a konvenční věci, staví nejsprostší budovy, slouží nejpraktičtějším potřebám, přec vše, cokoli bude činit, bude slavně rozvrženo i slavně vykonáno; ale dopusťte, aby jedenkrát vypustila z prstů tento řetěz skutečností a přestala ho sledovat jako nit své práce; dopusťte, aby si vytkla jiný cíl, než hlásat toto živoucí slovo, a aby pomýšlela především na to, stavět na odiv svou dovednost, nebo svou vlastní fantasií — a od té hodiny pád její na ráz nadešel, její záhuba je jistá; ať koná cokoli, ať v plánu má cokoli, nic v ní nikdy nebude mít života ani půvabu; hodina její uhodila a v hrobě, do něhož spěje, není už ani práce ani plánu, znalosti ani moudrosti.

M. ALEŠ.

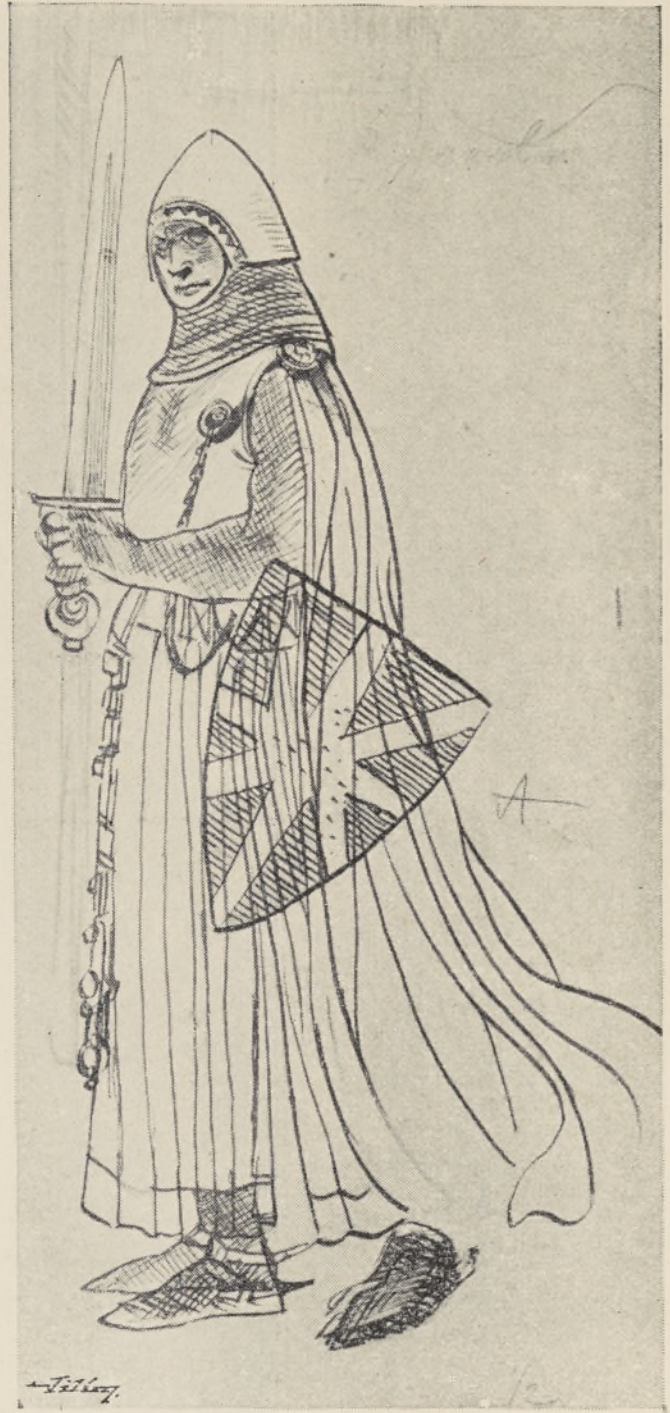
SKIZZA.

Vezměme si za příklad školu uměleckou, o níž mnozí z vás snad se domnívají, že tento zákon má na ni jen nepatrný vliv — školu gothické architektury. Mnozí z nás snad bývali zvyklí myslit si, že je to spíš škola forem než faktů, škola fiál a pilířův a tradičních říms a přírody maskované nestvůrnou fantasií — naprosto však ne škola pravdy. Myslím, že budu s to, abych i za krátkou chvíli dnešního večera vám ukázal, že tomu není tak, a že náš veliký zákon platí v Amiensu a Salisbury stejně, jako v Athénách Florenci. Nejprve zajdeme si až k samým počátkům umění gothického; předložím vám dvě ukázky barbarismu, z něhož vynořilo se umění gothické, ukázky přibližně soudobé a rovnocenné co do umělosti; ale jeden z nich je barbarism, jenž nedospěl daleko a nemohl dospět; druhý pak je barbarism, jenž mohl a také daleko dospěl; vy pak jako porota můžete posoudit, jaký je podstatný rozdíl mezi oběma těmito barbarismy, a můžete o sobě rozhodnout, co je v jednom semenem života a v druhém znamením smrti.

(Dokončení.)

PRAHA 1899. — SOUHRN ZPRÁV A POVĚSTÍ S POZNÁMKAMI »V. S.« — Plány na »palác« městské pojišťovny byly městskou radou schváleny a denní listy oznámily to 13. t. m. dle úředního neúplného referátu, jež později p. arch. Münzberggr opravil následovně: »Doslovné znění zprávy neodpovídá zúplna faktickým poměrům. Důvěrníky rady městské při stavební komisi dne 7. září byli pp.: architekt Münzberger v zastoupení obce pražské a architekt V. Beneš v zastoupení rady městské. Prvním bylo do protokolu dáno následující vyjádření: »Učinil jsem ve schůzi sboru obecních starších dne 2. února 1899 následující návrh: „Pro případ, že by sbor se přece usnesl na sbourání domů č. p. 931, 932, 933—I., budiž správní radě městské pojišťovny uloženo, aby se řešilo průčelí nové budovy tak, aby rozčlenění její na 3 díly nynější s podržením os okenních zachováno bylo, jakož i ráz architektury a to hlavně oné domu č. p. 932-I. s náležitým přizpůsobením k domu Schierovu z jedné a k Mincovně z druhé strany a dle pokynů soupisné komise, jejíž náhledy o této věci jsem tehdáž jako místopředseda její tím tlumočil, ba možno říci, že nejen této komise, nýbrž celé nepředpojaté veřejnosti a všech těch, kterým ráz staré Prahy a zachování jeho skutečně něco více jest než pouhou frází volební. Vzhledem k tomu, že v konkrétním případě oprávněným tužbám veřejnosti vyhověno není a předložený návrh průčelí právě rázu Staroměstského náměstí přes to neodpovídá, že některé motivy z budovy č. p. 932-I. do návrhu pojaty byly, nelze mi jinak, než s politováním nedoporučiti radě městské tyto návrhy ku schválení, jelikož řešení půdorysné těsně s řešením průčelí souvisí, nemohu se z toho důvodu dále do detailního posuzování těchto pouštět. Žádám rovněž, aby ve schůzi rady městské vyjádření toto v plném znění čteno bylo.« Vyjádření architekta V. Beneše znělo rovněž v ten smysl, že řešení průčelí nelze šťastným nazvati vzhledem k rázu místa, to jest Staroměstského náměstí, kterémuž neodpovídá, a že plány schváleny býti měly jen s tou podmínkou, že jiný správný návrh průčelí předložen bude. Vyjádření důvěrníků dozorčí rady pojišťovny podané p. dvorním stavitelem K. Terebou neslo se ovšem opačným směrem a v jednom vyjádření zástupce dozorčí rady dokonce bylo architektu Münzbergrovi popíráno právo, že by byl tlumočil veřejné mínění, k čemuž prý mandátu nemá, a které také názorům jím vysloveným neodpovídá. Přes úplný odpor ve vyjádření důvěrníků rady městské a oněch dozorčí rady schválila rada městská plány tak, jak byly předloženy a nevyhověla rovněž návrhu, aby ku zjištění toho, zdaliž vyjádření zástupce obce pražské odpovídá náhledům veřejného mínění, plány této budovy, která tolik zájmu veřejnosti vyvolala, veřejně vystaveny byly. »Je to veskrz zajímavá zpráva a proto doporučujeme ji další pozornosti. Vzbudí zajisté několik úvah. — Dokud zasedala umělecká komise, přecházelo se přes její návrhy k dennímu pořádku a uhlasovalo se všechno bez důvodů, nejvýš že hodilo se při tom kamenem po těch umělcích, jejichž příslušnost ku Praze nebyla úředně legitimována, dnes kdy místo oné zasedá soupisná komise hází se po místopředsedovi jejím frází, že nemá práva a mandátu tlumočiti veřejné mínění ve věci, která privátně většině pánů radů na srdce přirostla, a jemuž snad nepřimo vyčteno bylo panem dvorním stavitelem, že vůbec nemá práva dávatí dobrozdání nepohodlná. — Časy se tedy změnily i jiné korporace vystřídaly se na stoličce k hájení starého a malebného rázu Prahy, ale duch mezi strýčky v slavné rady slovatných pánů se nezměnil. —

EMIL HOLÁREK.
KOLO OSUDU. ≡
≡ (SKIZZA.) ≡

Jak to tehdy pravil p. rada Frič o tom uměleckém díle, které povstati má na náměstí Staroměstském místo těch nenáviděných, bezcenných, ohyzdných domů? — Co praví nyní arch. Münzberger a arch. Beneš? — Byla odůvodněna tehdy naše otázka nahradí-li nám nový dům domy zbořené? — Páni arch. Münzberger a Beneš to popírají, stavitel Tereba je za to nemile odbývá — kdo z nich je v právu a kdo to rozsoudí, když vyloučena veřejnost z posouzení nových návrhů? Kdo, ptáte se? — Zde se nerozsuzuje ani neuvažuje — zde se jen hlasuje, a nad »hlasovací« neplatí žádný hlas. — Jednotlivcům upírá se právo mluvit jménem veřejnosti a veřejnosti upírá se právo i příležitost posuzovati vůbec. A proč? — Na to nechť odpoví všemocní pánové, ale ať při tom dají pozor, aby neurazili pana projektanta, jenž zajisté je přesvědčen, že jeho práce snese té kritiky jako snesly práce konkurovavších.

≡ ZPRÁVY. ≡

HANUŠ SCHWAIGER JMENOVÁN PROFESSOREM kreslení na nově zřizované české technice v Brně. **J**EDNOTA VÝTVARNÝCH UMĚLCŮ V PRAZE POŘADATI bude od října do listopadu výstavu prací svých členů v nově upravených místnostech »u Štajgrů«. — U příležitosti tohoto oznámení přičinily »Radikální Listy« některé poznámky, jich názor na »Manes« a »Jednotu« vyjadřující. Nechceme korigovati ani vyvídati, konstatujeme jen to, co týká se »Volných Směrů« a co přáli bychom, aby nebylo nesprávně uváděno ať

již je to v listě tom či onom: »Volné Směry« do té chvíle pečovaly až příliš úzkostlivě o snahy **všeho umělectva českého**, než aby mohly prohlašovány býti za »orgán« jedné jeho části — spolku »Manes« —; redakce podala toho zřejmý doklad ročníky předešlými, kde zastoupeni veškerí umělci čeští ať starší či mladší pokud se listu našeho docela nestranili, čísla pak věnovaná jednotlivým umělcům více než nadpochybudokazují, že nešlo »Směrům« o »Manes« a Manesáky. — A dále: »Manes« nesa veškerý výlohy a námahy s vydáváním listu spojené, vypisuje ve »V. S.« ze svých prostředků veřejné konkurrence pro všechny umělce české, kdežto jiné spolky zatím z prostředků cizích vypisují konkurrence pro členy vlastní.« — Děje se tak snad v jiném listě, který snaží se být »orgánem« party? »Volné Směry« popřávají místa každé seriosní práci, ano s otevřenou náručí vítají každého pracovníka ať je z kteréhokoli tábora. — »Manes« je snad jen dobrým předmětem výmluvy pro ty, kteří se práce účastniti nechtí.

CYKLUS OPER SMETANOVÝCH PO DRUHÉ (!!!) od smrti mistrovy. Poprve nevyznamenával se přílišnou pečlivostí výpravy, tentokráte, jak předběžné provedení Čertovy stěny ukázalo, nebude jinak. Po-

L. KUBA.

MOTIV Z PODĚBRAD.

J. KALEN-
DOVSKÝ ≡
IV. CENA ZE
SOUTĚŽ V. S.
NADEKOR. ≡
≡ LINKU.

ukazujeme k tomu, jak vypravují se v cizině opery a dramata historická, n. př. hudební básně Wagnerovy; k tomu, jak v Nár. divadle začasť plýtvá se penězy, i k tomu, jakým vděčným materiálem ku spracování i po stránce výtvarné jsou opery Smetanovy. Avšak pouze Prodané nevěstě a Hubičce dostalo se trochu pečlivějšího studia, ač výsledek požadavkům uměleckého vkusu ani zde nevyhovuje. Z Libuše odstraněny pouze vady nejkřiklavější, v Tajemství vypomáhaly vždy chatrné zbytky z divadla prozatímního. Čertova stěna musila vzít za vděk obyčejnými operními zásobárnami, zejména pekelnými kostýmy baletu z Asraela.*) A přece jaký zejména zde jest vděčný úkol pro umělce výtvarného, věcmi divadelními se zabývajícího! Reklamujeme pečlivou, uměleckou a historicky správnou výpravu pro všechny opery Smetanovy od Braniborů až po Čertovu stěnu — bude-li však i v tomto směru živena snaha divadla, zameziti pokud možno znárodnění všech oper velikého mistra, bude to stejně neodpuštělnou vinou všech faktorů divadelních, správy, ředitelstva, zemského výboru i pánů operních režisérů, slyoucích pohodlností a šablonovitostí.

KU KONKURENCI VYPSANÉ PANEM DREM A. PODLAHOU pro »Obrázkovou Revui« došlo sedm leptaných rytin s jednou variantou a deset kreseb. — Jury sestávala z členů výboru »Manesa« pokud v Praze byli přítomní (Hofbauer, Homoláč a Klusáček). Čtyry předložené otisky rytin nevyhovovaly konkurenční podmínce co žádané velikosti se týče; ze zbývajících přiřčena cena 120 zl. práci s heslem »Ver« s variantou »J. V.« (autor Vojt. Preissig). Vzhledem k znamenité kvalitě leptů z konkurence vyloučených usnešeno doporučiti »Obr. Revui«, aby zbývajících dvou cen užila k získání některých z nich (»Schaber«, »Elektrika«). Co kreseb se týče došly — v souhlase s příliš volnými podmínkami konkurence — práce namnoze pojmu o konkurenci docela se vymykající tak, že jury viděla se nucenou roztržiti cen před se nevzítí a další disponování s pracemi těmi redakci Obr. Rev. ponechati. Pp. konkurentům sdělujeme, že originaly deponovány v redakci »Obr. Rev.« (Nerudova ul. 250. III.)

NA OBÁLKU VOLNÝCH SMĚRŮ DOŠLO CELKEM ŠEST návrhů, počet to proti předešlé účasti tak nepatrný, že až překvapil. — Jury (Klusáček, Schusser a Županský) shledala práce s hesly »V před« a »Cesty mohou býti rozličné« za nejlepší a doporučila je k reprodukci v listě.

MĚSÍČNÍ SOUTĚŽE VOLNÝCH SMĚRŮ. Z ČÍSLA PŘEDCHÁZEJÍCÍHO opakujeme: Sedmou soutěž »V. S.« Návrh obálky na cenník hudebních nástrojů. Velikost kresby v dvojnásobné skutečné velikosti (514 × 346 mm). Obálka obsahovati musí slova: »Založeno r. 1882. — Hlavní depot hudebních nástrojů« pak volné místo pro případné doplnění tohoto textu a firmu »J. U. Jindříšek — Kiev«. Ponechává se navrhovateli voliti dva neb tři tony k reprodukci. — Ceny uděleny budou dvě 60 a 40 korun. Redakci v této konkurenci zastupovati bude J. Schusser. Návrhy zaslány buďtež do 1. října do 6. hod. večerní K. L. Klusáčkovi (167. III.)

*) Ohlášená Zeyerova žaponská komedie »Bratři« patrně nedostala by se na jeviště Národního divadla, kdyby tu nezbyvala výprava nicotné »Gejši«.